

Kommittédirektiv

Tilläggsdirektiv till Utredningen om skärpta
straffrättsliga åtgärder mot organiserad
brottslighet
(Ju 2013:03)

Dir.
2013:112

Beslut vid regeringssammanträde den 5 december 2013

Utvidgning av och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 21 februari 2013 att en särskild utredare skulle analysera om det straffrättsliga regelverket på vissa särskilt angivna områden kan skärpas för att på ett mer effektivt sätt motverka organiserad brottslighet (dir. 2013:19).

Utredaren får nu i uppdrag att även

- överväga och föreslå de åtgärder som krävs för att höja straffminimum för grovt vapenbrott till fängelse i ett år,
- överväga och föreslå de åtgärder som krävs för att införa en särskild straffskala för synnerligen grovt vapenbrott, och
- överväga om grovt vapenbrott bör kriminaliseras på försöks-, förberedelse- och stämplingsstadiet.

Den del av uppdraget som rör höjningen av straffminimum för grovt vapenbrott och införandet av en särskild straffskala för synnerligen grovt vapenbrott ska redovisas senast den 14 februari 2014. Utredningstiden för övriga frågor förlängs. Uppdraget ska i stället slutredovisas senast den 29 augusti 2014.

Skärpt straff för grovt vapenbrott

Gällande straffbestämmelser och den tidigare utredningens förslag

Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms enligt 9 kap. 1 § första stycket vapenlagen (1996:67) för vapenbrott till fängelse i högst ett år. Om brottet är grovt döms enligt andra stycket för grovt vapenbrott till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om vapnet har innehafts på allmän plats, i ett fordon på allmän plats eller inom ett skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, om vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, eller om innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen. Om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa döms enligt tredje stycket till böter eller fängelse i högst sex månader.

Som en försvårande omständighet ska, vid bedömningen av straffvärdet i det enskilda fallet, särskilt beaktas bl.a. om brottet har utgjort ett led i en brottslighet som har utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet har föregåtts av särskild planering (29 kap. 2 § 6 brottsbalken).

Regeringen uttalade i propositionen Vissa åtgärder mot illegala vapen att det kunde ifrågasättas om utformningen av straffbestämmelsen speglade brottstypens allvar och gav tillräckligt utrymme för att på ett nyanserat sätt beakta allvaret i de mest klandervärda vapenbrotten (prop. 2011/12:109 s. 16). Samtidigt konstaterades att det inom ramen för det lagstiftningsärendet saknades beredningsunderlag för att genomföra några förändringar av straffskalan för grovt vapenbrott. En förutsättning för att genomföra sådana förändringar var enligt regeringen att frågan övervägdes på nytt.

I mars 2012 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att bl.a. ta ställning till hur det grova vapenbrottet bör förändras för att en skärpt syn på vapenbrottsligheten ska få genomslag och för att öka möjligheten att göra nyanserade bedömningar av

grova vapenbrott (dir. 2012:19). I januari 2013 överlämnades betänkandet Skärpningar i vapenlagstiftningen (SOU 2013:7). I betänkandet föreslås i fråga om straffet för grovt vapenbrott att straffmaximum ska höjas till fängelse i sex år. Vidare föreslås att straffskalan för grovt vapenbrott ska delas upp. Om ett vapenbrott är grovt ska dömas till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Om brottet är synnerligen grovt ska dömas till fängelse i lägst två år och högst sex år. Enligt förslaget ska vid bedömning av om brottet är synnerligen grovt särskilt beaktas om gärningen har avsett ett stort antal vapen.

Betänkandet har remissbehandlats. De flesta remissinstanser som uttalar sig om förslaget rörande straffet för grovt vapenbrott tillstyrker förslaget, däribland Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen. Rikspolisstyrelsen föreslår emellertid i sitt remissvar att även straffminimum för grovt vapenbrott ska höjas, till fängelse i ett år, för att en skärpt syn på vapenbrottsligheten ska få genomslag. Betänkandet är föremål för beredning i Regeringskansliet.

Straffminimum för grovt vapenbrott ska höjas till fängelse i ett år och en särskild straffskala för synnerligen grovt brott ska införas

Regeringen anser att det är motiverat att höja straffmaximum för grovt vapenbrott till fängelse i sex år i enlighet med det befintliga utredningsförslaget. Som den tidigare utredningen har föreslagit bör också straffskalan för det grova brottet delas upp. En utgångspunkt för uppdraget bör därför vara att den förslagna höjningen ska göras och att en särskild straffskala för synnerligen grovt brott ska införas.

Vad gäller straffminimum för grovt vapenbrott föreslås i betänkandet inte någon förändring och frågan behandlas inte heller närmare i betänkandet. Regeringen gör dock följande bedömning.

Straffskalorna för olika typer av brott återspeglar bl.a. den omständigheten att det finns skäl att se allvarigare på s.k. effektbrott, alltså brott där skadan på det skyddade intresset realiserar, än på s.k. beteendebrott, som t.ex. vapenbrott, som inte

omedelbart hotar ett skyddat intresse. Tillgång till skjutvapen utgör dock många gånger en förutsättning för att grova våldsbrott ska komma till stånd. En uppkommen våldssituation riskerar också att få betydligt svårare följder om skjutvapen förekommer. En sträng syn på de allvarigare formerna av vapenbrottslighet är därför motiverad.

Enligt polisen har beväpningen inom kriminella kretsar ökat. Polisens bedömning är också att skjutvapen används i större utsträckning än tidigare vid både interna och externa konflikter inom dessa kretsar. Studier visar också att det dödliga våldet med koppling till kriminella konflikter, till skillnad från annat dödligt våld, har ökat sedan 1990-talet. Detta är en oroande utveckling som måste tas på allvar.

När innehav, överlåtelse eller utlåning av vapen har koppling till kriminella grupperingar och konflikter finns det således en påtaglig risk för att vapnen kommer att användas vid allvarliga våldsbrott. Även om det i det enskilda fallet finns möjlighet att som försvårande beakta den omständigheten att vapenbrottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form, bedömer regeringen att minimistraffet för grovt vapenbrott inte på ett tillfredsställande sätt speglar allvaret i det grova vapenbrottet. Regeringen anser därför att straffminimum ska höjas till fängelse i ett år.

Det grova vapenbrottets konstruktion bör ses över

Det är angeläget att ett höjt straffminimum för grovt vapenbrott också får genomslag i praktiken och inte ger upphov till oönskade effekter. Bland annat måste förhållandet mellan straffskalan för vapenbrott av normalgraden och straffskalan för grovt vapenbrott beaktas. För att i möjligaste mån säkerställa att straffskärpningen får avsedd effekt bör vapenbrottets konstruktion i sin helhet ses över. Utgångspunkten ska vara att det grova vapenbrottet i allt väsentligt ska omfatta de gärningar som omfattas i dag.

Även införandet av en särskild straffskala för synnerligen grovt vapenbrott kräver ytterligare överväganden. Det befintliga utredningsförslaget har utformats med nuvarande straffmini-

mum för grovt vapenbrott i åtanke. Eftersom utgångspunkten nu är att straffminimum ska höjas till fängelse i ett år, medan straffmaximum i enlighet med det tidigare utredningsförslaget ska vara fängelse i högst sex år, finns det anledning till förnyade överväganden kring dels vilka omständigheter som ska beaktas för att den särskilda straffskalan för synnerligen grovt vapenbrott ska vara tillämplig, dels hur straffskalan bör utformas.

Utredaren ska därför

- överväga och föreslå de åtgärder som krävs för att höja straffminimum för grovt vapenbrott till fängelse i ett år och
- överväga och föreslå de åtgärder som krävs för att införa en särskild straffskala för synnerligen grovt vapenbrott.

Bör försök, förberedelse och stämpling till grovt vapenbrott kriminaliseras?

Den särskilde utredaren har enligt de ursprungliga direktiven i uppdrag att överväga om kriminaliseringen av brott på försöks-, förberedelse- och stämplingsstadiet bör utvidgas, bl.a. i fråga om olaga tvång som är grovt och utpressning som är grov. Vapenbrott är inte kriminaliserat på något av dessa förstadier. I likhet med de brott som nämns i de ursprungliga direktiven förekommer grovt vapenbrott i sammanhang där flera personer är delaktiga i den brottsliga verksamheten och där brotten föregås av noggrann planering. Det finns av det skälet anledning att överväga en kriminalisering av förstadier även i fråga om grovt vapenbrott. Utredaren ska därför

- överväga om grovt vapenbrott bör kriminaliseras på försöks-, förberedelse- och stämplingsstadiet.

Arbetets bedrivande och redovisning av uppdraget

Utredaren ska vid behov samråda med berörda myndigheter. Utredaren ska lägga fram nödvändiga författningsförslag och redovisa förslagets konsekvenser.

Den del av uppdraget som rör höjningen av straffminimum för grovt vapenbrott och införandet av en särskild straffskala för synnerligen grovt vapenbrott ska redovisas senast den 14 februari 2014. Utredningstiden för övriga frågor förlängs. Uppdraget i den delen ska i stället för den 31 mars 2014 slutredovisas senast den 29 augusti 2014.

(Justitiedepartementet)